

A fajtahasználat aktuális kérdései a gyógynövénytermesztésben

Zámboriné Németh Éva
Gyógy- és Aromanövények Tanszék

A gyógy- és illóolajos növényfajták fenntartása, minőségi szaporítóanyaguk biztosítása ma rendkívül nagy nehézségekkel küzd. A helyzet érdembeni javításához az alábbi intézkedésekre van szükség:

- Fel kell mérni a rendelkezésre álló fajtaspektrum tényleges biológiai - genetikai értékét. Ennek során megvizsgálandó, melyek azok a fajták, amelyek ma is megfelelnek a korszerű fajtákkal szemben támasztott kritériumoknak.
- A magyar gyógynövény ágazat "hungaricum" jellegének fenntartása érdekében bővíteni kell a fajtaspektrumot, s ebben jelentős szerephez kell, hogy jussanak a központi források,
- A gyógy- és illóolajos növényfajok fenntartása és szaporítóanyaguk előállítása, tekintettel arra, hogy viszonylag kis területen termesztett fajokról van szó, speciális jogi és pénzügyi szabályozást igényel.

AGRO 21 tanulmány (2003)

FAJTA

Az egyes fajok domesztikált változatain belül a többitől elkülönülő, öröklődő tulajdonságokkal rendelkező populáció

2003. évi LII. törvény a növényfajták állami elismeréséről, valamint a szaporítóanyagok előállításáról és forgalomba hozataláról
→ "Vetőmag törvény",

40/2004. (IV. 7.) FVM rendelet a növényfajták állami elismeréséről

**48/2004. (IV. 21.) FVM rendelet a szántóföldi növényfajok
vetőmagvainak előállításáról és forgalomba hozataláról**

**50/2004. (IV. 22.) FVM rendelet a zöldség szaporítóanyagok
előállításáról és forgalomba hozataláról**

Fajtaelismerés feltétele:

- más közismert növényfajtától megkülönböztethető, egyöntetű és állandó (DUS)
- bejegyezhető fajtanévvel rendelkezik
- a fajtafenntartást az EU területén belül végzik (Vagy olyan országban, ami az EU-val erre megállapodást kötött)
- megfelelő gazdasági értékkel bír (a rendeletben meghatározott fajok esetében)

Az A fejezetben szereplő fajok esetében a vetőmag forgalmazásához államilag elismert fajta, fajtanév kötelező.

A B fejezetben szereplő fajok esetében a fajtaelismerés fakultatív.

A vizsgálatokat a NÉBIH végzi

Az eredményeket az Országos Mezőgazdasági Fajtaaminősítő Bizottság értékeli

Az Agrárminisztérium részesíti elismerésben a fajtát

A fajta felkerül az EU közös fajtajegyzékre (+ Nemzeti Fajtajegyzék)

Szabadalmi oltalom (Szabadalmi Hivatal):

A nemesítői jogok szélesebb körű garanciája (a feltaláló definiálhatja).

Nemzeti vagy nemzetközi

Fontos az újdonság érték és a gyakorlati alkalmazhatóság

(Fajtaoltalommal együtt is lehet)

Gyógynövényfajok a Nemzeti Fajtalistán elismert fajtával

Gyógynövények (*B fejezete*)

Angelika

Ánizs

Bazsalikom

Borsikafű

Borsosmenta

Citromfű

Izsóp

Kapor

Kerti kakukkfű

Koriander

Körömvirág

Levendula

Lestyán

Majoranna

Máriatövis

Mezei cickafark

Murvásmák

Muskotályzsálya

Széleslevelű amzonvirág

Szöszös ökörfarkkóró

Szúrós gyöngyajak

Tárkony

22 faj

Gyógynövény fajták egyéb csoportokban:

Szántóföldi fajok (A fejezete):

Fehér mustár
(Kender)
Konyhakömény
Mák
Olajlen
Sáfrányos szeklice
Szareptai mustár

Gyümölcsfajok (A fejezete)

Fekete bodza
Homoktövis
Málna, Feketeribiszke

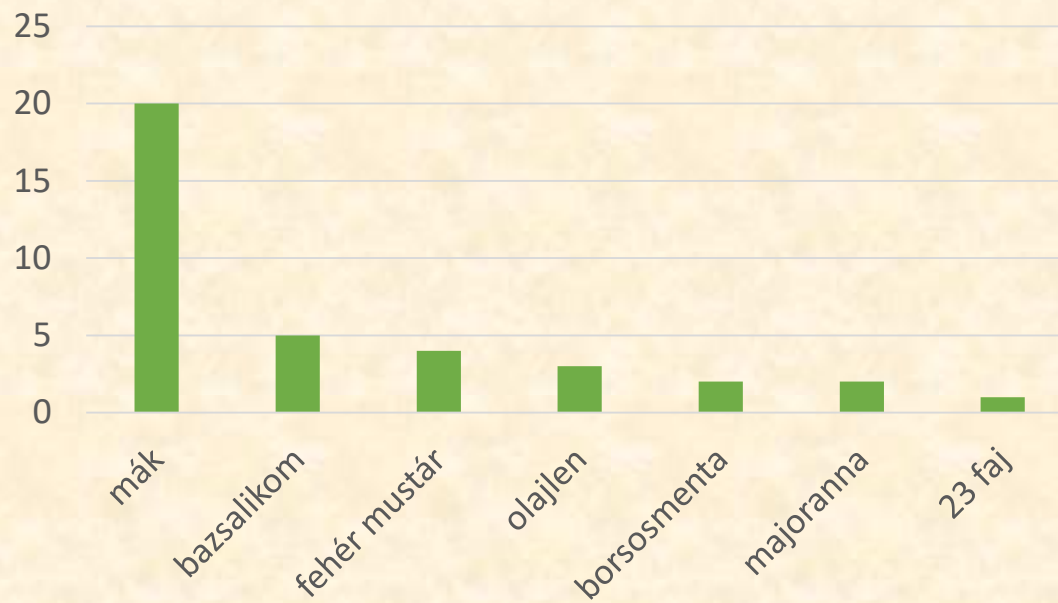
Zöldségfajok (A fejezete)

Édeskömény
Tök
Cikória

Dísznövények (B fejezete)

Boróka
Borostyán
Fűz
Galagonya
Ginkgo
Hárs

Különböző gyógynövényfajok elismert hazai fajtáinak száma (2021)

Az EU (CPVO) fajtajegyzéken ennél több, de fajonként változó számú a fajtakínálat.

- Pl. cickafark, angelika: 2 fajta
- ánizs, kakukkfű: 6-7 fajta
- majoranna, tárkony: 16-19 fajta
- borsosmenta: 63 fajta

Gyakorlati fajtaérték? Elérhetőség?

A gyógynövénynemesítés speciális ismereti és technikai korlátai

- Öröklődési és szaporításbiológiai jellemzők hiányos ismerete
- A morfológiai és hatóanyagjellemzők összefüggései ritkán ismertek
- Frissen introdukált fajok nehezen teljesítik a homogenitás követelményeit
- A hatóanyagokat és a teljesítményt modifikáló tényezők kevésbé ismertek

A gyógynövénynemesítést hátráltató főbb gazdasági nehézségek

1. A gyógynövények relatíve csekély termőfelülete és ingadozó kereslete nem teszi lehetővé a fajtahasználati díj realizálását
2. A kereslet nem kiegyenlített
3. A nemesítés csak hosszabb távon megtérülő befektetés
4. A jelenlegi fajták védelme biológiailag s így jogilag is nehezen megoldható

A külföldi gyakorlatban kialakult főbb szisztémák

- A fajta nagyértékű végterméket alapoz meg, vertikum keretein belül – gyakran szabadalommal vagy kétoldalú szerződésekkel védett
- A nemesítés forgalmazói vagy termelői igényeket elégít ki, a kereskedő ill. termelő (szövetkezet) finanszírozza – az anyagot a termelői körön belül őrzik
- A fajtanemesítés központi keretéből, a mezőgazdaság támogatásának részeként folyik – elérhető taxonok

Gyógynövények fajtanemesítésének céljai, a fajtáktól napjainkban elvárt kiemelt tulajdonságok

1. A hozam növelése

- A droként használt szervek nagyobb arányú fejlesztése
- Regenerációs képesség fokozása

2. A minőség javítása

- A szükséges hatóanyagok szintjének növelése (minden faj)
- Nem kívánt hatóanyagok szintjének csökkentése (pl. mák, orvosi zsálya, édeskömény)
- Érzékszervi, küllemi tulajdonságok (pl. bazsalikom, körömvirág, mák)

3. Termesztési és technológiai tulajdonságok javítása

- Más életciklusú változat (pl. konyakömény, ökörfarkkóró)
- Könnyebb betakaríthatóság (pl. borsfű, kamilla, macskagyökér)
- Rezisztencia, tolerancia betegségek, fagy, stb. ellen (pl. orbáncfű, citromfű)

Fajtanemesítési kutatás indítása

A termesztett fajok esetén a mai kor minőségi követelményeinek megfelelő drogok előállítása nem lehetséges korszerű, nagy teljesítményű fajták alkalmazása nélkül. Ezek száma... az utóbbi években drasztikusan lecsökkent. A genetikai alapokat hozzá kell igazítani a változó piaci környezethez és klimatikus adottságokhoz.

- Szükséges kiválasztani a hazai viszonylatban legfontosabb 15 termesztett fajt, majd felmérni az ezekből rendelkezésre álló hazai és külföldi fajtákat, fajtaösszehasonlító kísérletek útján.
- Amelyik faj esetén nincs megfelelő fajta, meg kell indítani a nemesítési projekteket.
- A fajtaértékeléshez és a nemesítési munkákhoz pénzügyi forrást szükséges biztosítani.

Intézkedés: a 2023-2027 közötti időszakban, az Európai Innovációs Partnerség (EIP) keretében, uniós vidékfejlesztési forrásból meghirdetésre kerül egy innovációs célú pályázat, ami alkalmas lesz az ilyen célú kutatások finanszírozására.

2021 Kormányjelentés tervezet

Köszönöm a figyelmet!!